

O SCRISOARE NECUNOSCUȚĂ A LUI MIHAIL KOGĂLNICEANU

FLORIN ȚUSCANU

Numele lui Mihail Kogălniceanu este strâns legat de principalele înfăptuiri culturale și social-politice ale poporului nostru. Îndeosebi înfăptuirile progresiste din vremea domnitorului Alexandru I Cuza vor aminti mereu de munca, stăruința și curajul acestui mare fiu al patriei noastre.

Este drept, în gândirea și în unele atitudini ale sale se constată, adeseori, contradicții și orientări individualiste determinate, de bună seamă, de condițiile destrămării orânduirii feudale și burghezo-capitaliste în care a fost educat și în care a trăit. Ideile progresiste, însă, ale timpului au influențat concepția social-politică a lui Mihail Kogălniceanu încă din tinerețe și l-au ajutat cu mult mai mult decât pe unii dintre contemporanii săi să vadă clar condițiile dramatice în care trăia țărănimea noastră. El a înțeles freamătul și zbuciumul acestor umiliți ai marilor latifundiași și a luptat cu perseverență de pe pozițiile și cu mijloacele scriitorului, istoricului, îndrumătorului cultural, oratorului, conducătorului de guvern și a academicianului, pentru emanciparea și înălțarea țăranilor.

Cele mai multe dintre discursurile și operele științifice sau literare ale lui Mihail Kogălniceanu reflectă idei și concepții înaintate. El a satirizat în operele sale nedreptățile sociale, abuzurile și fărădelegile clasei stăpânitoare boierești și a stăruit pentru îmbunătățirea condițiilor de viață a celor mulți.

Ca și discursurile parlamentare, ca și celelalte lucrări gândite și alcătuite de Mihail Kogălniceanu, bogata sa corespondență vădește, pe de o parte personalitatea acestui bărbat cu toate trăsăturile caracteristice, iar pe de alta constituie un prețios izvor de informare asupra evenimentelor, moravurilor și oamenilor din vremea sa. De aceea a fost studiată și în mare parte editată.

Cele mai multe dintre scrisorile trimise tatălui său ori unor personalități ale Moldovei, pe vremea când își făcea studiile în Franța și Germania cum și alte scrisori până la 1849, au fost editate de Petre Haneș (București, 1913). Aceste scrisori sunt adevărate documente. Unele dintre ele dezvăluie aspectele și intimități de familie din vremea orânduirilor trecute. Se desprind îndeosebi ideile progresiste ale studentului Kogălniceanu vădite în diferite justificări îndrăznețe trimise tatălui său. Altele arată observațiile și aprecierea asupra localităților prin care a trecut tânărul student în drumul său spre Franța, cum și asupra oamenilor pe care i-a întâlnit.

În colecția *Documente privind istoria României, Războiul pentru independență* (București, 1852-1954) au apărut numeroase rapoarte și adrese ale lui Kogălniceanu din vremea în care a fost ministru al afacerilor externe. Deși sunt, în cea mai mare parte, acte oficiale, ele dezvăluie viziunile clare și trăsăturile sale de om politic. În unele publicații au mai apărut și alte scrisori ale lui Mihail Kogălniceanu descoperite în diferite arhive. Multe dintre ele sunt izvoare prețioase în acțiunea de caracterizare a vieții și operei sale.

Spre sfârșitul anului 1959, Augustin Z. N. Pop a publicat *Catalogul corespondenței lui Mihail Kogălniceanu* păstrată la Academia Română. Toate scrisorile sunt „semnalate sub formă rezumativă”; asupra unora dintre ele se fac diferite identificări privind datarea, adresanții și limba, dacă este vorba de o limbă străină.

La bogata și variata corespondență cunoscută până acum a lui Mihail Kogălniceanu se adaugă și scrisoarea de mai jos trimisă la 3 aprilie 1866 de la Râpile (Huși) episcopului Melchisedec al Dunării de Jos (Galați)¹.

Mihail Kogălniceanu avea cu episcopul Melchisedec legături prietenești de mai multă vreme. Spre deosebire de unii dintre contemporanii săi, Melchisedec a fost alături de cei care stăruiau pentru emanciparea poporului. El fusese deputat în Divanul ad-hoc, luptase pentru înfăptuirea unirii Țărilor Române și sprijinise acțiunile de încheiere a statului român modern Pentru câțva timp, în anul 1860, a fost ministru al cultelor în guvernul prezidat de Mihail Kogălniceanu.

Ideile și sentimentele care legau pe cei doi bărbați au determinat această scrisoare. Din cuprinsul ei se constată că asupra lui Mihail Kogălniceanu au fost îndreptate aspre și răsunătoare critici, atât pe vremea când era sftinic al Domnului Alexandru I. Cuza, cât și după abdicarea acestuia în 11 februarie 1866, pusă la cale și înfăptuită de „monstruoasa coaliție”. „Oamenii zilei”, conservatori încremeniți în mentalitatea feudală cum și anumiți liberali intriganți domicii de glorie și îmbogățire improșcau de pe poziții de clasă tot ceea ce se făcuse bun pentru masele populare sub domnia lui Cuza. Furia adversarilor se accentuase mai ales după 2 mai 1864, zi în care a fost dizolvată Adunarea (Corpurile legiuitoare) deoarece se împotriva sistemului prin fel de fel de procedee unora dintre inițiativele guvernului Kogălniceanu și îndeosebi proiectului legii rurale care prevedea desființarea clăcilor, dijmelor, podvezilor, zilelor de meremet, cadelor de lemne și a celorlalte îndatoriri pe care clăcașii le aveau față de moșieri. Proiectul mai prevedea și împrumutarea țăranilor pe vetrele satelor și pe pământurile de hrană.

Văzând că după 11 februarie 1866 erau puse în discuție înfăptuirile democratice din vremea lui Cuza – „unirea, guvernământul constituțional, libertățile populare și chiar Legea rurală” – Mihail Kogălniceanu, deși se retrăsese la Râpile (Huși), s-a hotărât să reintre în viața politică spre a apăra „din toate puterile” acele înfăptuiri progresiste în fața acelor care doreau un principe străin, separatismul și oligarhia. Cu gândurile acestea candidează la alegerile din primăvara anului 1866 și cere sprijinul episcopului Melchisedec al Dunării de Jos (Galați), vechiul său cunoscut și prieten.

Pe deplin convinși că înfăptuirile împlinite cu sprijinul său sunt izvorâte din principiile de dreptate socială și de umanitate, Kogălniceanu face, – în scrisoarea pe care o

¹ Scrisoarea provind de la profesorul Al. Epure din Roman; între timp, a fost donată la Arhivele Statului - Iași.

trimite episcopului Melchisedec – un aspru rechizitoriu boierilor care doreau restabilirea și menținerea vechilor poziții. El amintește că împreună cu Tell a lovit pe boieri „în privilegiile lor“, „în interesele și drepturile lor de naștere și de proprietate abuzivă“.

Linia aceasta de luptător pentru cauza dreaptă a țărănimii muncitoare i-a atras ura nestăpânită a marilor latifundiați. Aceștia, stăpâniți de interese înguste de castă, sunt nedrepti cu el și vor să-l rupă în bucăți. El este încredințat însă că viitorimea mai nepărtinitoare chiar dacă s-au făcut unele greșeli va recunoaște și va mărturisi că a împlinit o misiune din cele mai importante luptând pentru binele și fericirea patriei.

Într-adevăr, viziunea sa a fost clară. Posteritatea, deși a cunoscut contradicțiile și orientările burgheze ale lui Mihail Kogălniceanu, l-a așezat la loc de cinste deoarece înfăptuirile pentru care a muncit și stăruit au covârșit laturile umbrite ale personalității sale.

Această scrisoare al cărei cuprins are forma și sensul unei mărturisiri se alătură la toate celelalte scrisori cunoscute ale lui Mihail Kogălniceanu cu aprecierea că este un prețios document din care cunoaștem unele aspecte ale gândirii și luptei pe care a dus-o acest bărbat și în care găsim importante caracterizări asupra oamenilor politici și asupra moravurilor din epoca de mari frământări de la începutul istoriei moderne a României.

*
* *

Râpile (Huși) 3 april. 1866

Prea Sfinte Părinte,

Ertăți-mă că vă scriu pe hârtie proastă; sunt la moșie și-mi lipsește altă hârtie mai bună.

Vin grabnic la cheștiune.

Oamenii zilei au dat în toată țara cuvântul de ordine ca, cu orice preț Tell și Kogălniceanu să nu intre în viitoarea adunare.

Ca boierii să deie un asemenea ordin, aceasta este lesne de înțeles și foarte natural.

Boierii, eu și Tell i-am lovit în privilegiile, în ideile, în interesele lor din tinerețele noastre. Boierii! eu am părăsit casa mea de la 1838 de când m-am întors de la universitatea din Berlin, și pururi am făcut boierismului un rezel neîmpăcat. La 2 mai am lovit boierii în interesele, în drepturile lor de naștere și de proprietate abuzivă. Am dat tuturor românilor votul electoral, și din ticăloși clăcași, am făcut 400.000 de cetățeni proprietari.

Cum dar să nu-mi voiască rău Boierii! Cum dar să nu caute *a mă rupe în bucăți*, precum mi-au spus cu francheță, acei ce-au organizat șuerarea mea, în ziua închiderii senatului.

Nu înțeleg însă prigonirea celor ce se zic democrați. Va veni timpul, va veni o zi, și poate curând, unde ei vor recunoaște, dar poate prea târziu, că în ziua de 2 mai numai democrația nu a pierdut.

Poate că îmi voiesc ei rău că am suspendat libertatea presii, însă eu am suspendat-o numai pentru că devenise o armă în mâna dușmanilor emancipării clăcașilor spre a combate această emancipare; am suspendat-o pe timpul mărginit de 6 luni, adică până la 20 aprilie 1865 adică până la punerea în lucrare a legii rurale.

Dacă însă ordonanța asupra presii s-a prelungit și după 20 april 1865, dacă legile izvorâte din 2 mai s-au aplicat rău, dacă cu puterea dată Domnului în 2 mai s-au făcut abuzuri (și abuzuri s-au făcut), blestemul să cadă asupra acelor care au fost însărcinați cu aplicarea, căci eu, cum cunoașteți, îndată ce am deschis noua adunare am ieșit din Minister.

Acum, Prea Sfinte Părinte, nu voiesc a defini ce a fost ziua de 11 februarie. Suntem prea aproape de acest eveniment. Faptul pozitiv însă este, că acest eveniment, și mai ales chipul de procedare a oamenilor de la putere, au pus din nou în chestiune toate drepturile dobândite de națiune de la 1856 încoace, și anume unirea, guvernământul constituțional, libertățile populare și chiar legea rurală, și aceasta de către acei mari farisei, care sub vălul parlamentarismului și al principelui străin, în fapt nu visează decât restaurațiunea separatismului și a oligarhiei.

În fața acestei stări de lucruri, n-am întrebat pe nimeni, dacă și cum trebuie să mă țin deoparte, retras din orice mișcare politică precum m-am ținut de la 25 ianuarie 1865. conștiința mea îmi zice că nu și trebuie să fac toate chipurile, să pun toată stăruința spre a fi la postul meu, spre a intra în adunare, pentru a apăra acele instituțiuni naționale și democratice, la a căror înălțare am pus și eu o piatră și aceasta într-o carieră plină de lupte și de furtuni, și care astăzi numără 28 de ani (1838.1866). M-am hotărât dar a-mi pune candidatura în vreo câteva județe, în care se află oameni pe care îi cunosc și pe care i-am îndatorat ori de câte ori mi-a fost prin putință. De voi izbui, îmi voi face datoria, mă voi lupta din toate puterile, în favoarea unirii și a democrației. De nu voi izbui îmi voi zice: „M-am înșelat, eu am urmat o cale, pe care națiunea, nu voiește să meargă“! Și așa fiind mă voi retrage în viața privată care interesele mele particulare, numeroasa mea familie, și averea mea mai mult decât zdruncinate, reclamau de mult ca să reintru.

Însă în asemenea caz nimeni nu va mai avea dreptul de a-mi imputa că m-am retras din luptă fără timp și fără cuvânt. În acest fel voi avea și pe Prea Sfinția Voastră ca martor că am bătut la ușa alegătorilor, și că nu mi s-a deschis.

Iată motivul care mă face a vă scrie acestea, întâiul episcop al unei eparhii create de mine, socotiți că pot fi folositor bisericii, țării și orașului ce vă este catedrală, în asemenea caz vă cer luminatul și puternicul concurs; socotiți că *mi-am făcut timpul*, în asemenea caz aruncați această hârtie în foc.

Eu din parte-mi ori care să fie destinele care mă așteaptă în viitor din viața-mi retrasă, voi face toate, toate dorințele și cele mai sincere, ca alții să poată îndeplini aceea ce eu și *adesea singur*, am început spre binele și fericirea României.

Contemporanii mei sunt nedrepți pentru mine, o declar aceasta sinceramente, în conviețuire, dar fără mânie; viitorimea însă mai nepărtinitoare, sunt sigur că va recunoaște și mărturisi, că dacă în domnia lui Cuza-Vodă s-a făcut ceva bun pentru țară, *aceasta s-a făcut numai sub contrasemnătura ministrului Kogălniceanu*.

În tot cazul vă rog, Prea Sfinte Părinte, să fiți bine încredințat de respectoasa afecțiune și de viul devotament ce vă poartă al Vostru plecat fiu spiritual.

Kogălniceanu